

Geschiedenis van de Drentse literatuur, 1816-1956 / Henk Nijkeuter. Assen: Koninklijke Van Gorcum, 2003. – 847 p.
ISBN 90-232-3912-1 Prijs niet opgegeven

Het proefschrift over Drentse literatuur waarop Henk Nijkeuter in 2001 promoveerde, is al een hele poos on-line raadpleegbaar én doorzoekbaar op de website van de bibliotheek van de Universiteit Groningen (<http://www.ub.rug.nl/eldoc/dis/arts/h.nijkeuter/>), en wel onder de titel *De "pen gewijd aan Drenthe's dierbren grond": literaire bedrijvigheid in de Olde Lantschap, 1816-1956*. Onlangs verscheen deze studie ook in boekvorm bij Koninklijke Van Gorcum. Het is een lijvig boek geworden (847 pagina's, bijna 4000 voetnoten), vlot geschreven, fraai uitgegeven en verlevendigd met heel wat foto's of afbeeldingen van de behandelde auteurs. Na de inleiding krijgt het boek een strakke, temporele structuur van vier hoofdstukken opgelegd: 'De periode 1816-1900', 'De periode 1900-1940', 'Schrijverij tijdens de bezetting' en 'Het eerste decennium na de oorlog'. Binnen deze hoofdstukken wordt de informatie doorgaans geordend naar personen of groeperingen (uitgeverijen, tijdschriften, almanakken, organisaties, prijzen). De eerste drie hoofdstukken worden gevolgd door een interloog; het laatste hoofdstuk besluit met een epiloog. Bij alle behandelde

personen wordt biografische informatie vermeld, zijn of haar relevantie voor Drente aangeeft, een opsomming gegeven van zijn of haar werken en een samenvatting van minstens één daarvan. In het derde hoofdstuk wordt ook telkens aandacht besteed aan het lot van de auteurs na de oorlog. De nodige objectiviteit wordt hierbij doorgaans wel in acht genomen, al schemert er soms toch iets door van de eigen gevoelens in de woordkeuze, zoals wanneer gezegd wordt dat bepaalde figuren hun 'gevoel voor decorum *botvieren* door met oorkonden en penningen voor de dag te komen' (576) of dat twee auteurs '*bezetten* waren door dezelfde zendingsdrang' (577). Ook opmerkingen in de trant van 'Gehoopt mag worden dat ze [H.A. van Riel-Smeenge] niet in die periode haar dwingende advies [het lied *Mijn Drenthe* er bij leerlingen van het lager onderwijs 'in te stampen en in te zingen'] gegeven heeft – het tegendeel zou de zaak nog onverteerbaarder maken' (597), hebben eenzelfde effect. Achteraan het boek bevindt zich een (broodnodige) lijst met de veelgebruikte afkortingen, een lijst archivalia, een omstandige literatuurlijst, een lijst pseudoniemen en een degelijk register.

Ambitie kan de auteur bij zijn onderneming beslist niet worden ontzegd, zoals wel blijkt uit zijn inleiding. De lijst van wat hij wil beschrijven is imposant: bijna 150 jaar Drentse literatuur (1816-1956), zowel hoofd- als nevenactiviteiten van schrijvers, alle genres (proza, poëzie en toneel), de literaire werken zelf maar ook de receptie ervan, de plaats van die werken in de samenleving, 'de functie van tijdschriften en uitgevers, de rol van particulieren en bibliotheken, de media (krant en radio) en de invloed van leesgezelschappen en rederijkerskamers' (13-14), de 'betekenis van (boven)regionale (streektaal)bewegingen en hun invloed op de literatuur' (14) en 'de leescultuur in Drenthe' (14).

Een dergelijke 'keuze' breekt inderdaad radicaal met de achterhaalde opvatting van literatuurgeschiedenis als 'de beschrijving van een geïsoleerde verzameling min of meer esthetisch waardevolle teksten' (14), maar noodzaakt de auteur tezelfdertijd concessies te doen aangaande de grondigheid waarmee sommige gegevens behandeld kunnen worden. Kind van de rekening zijn mijns inziens onder meer de literaire teksten zelf en de receptie ervan. Op deze punten ontbreken nauwgezette analyses. Voor wat het eerste gegeven betreft blijkt er doorgaans niet veel meer te bespeuren dan het beloofde één resumé per auteur en hier en daar wat aanduidingen over het romantische karakter van de thematiek. Wie een antwoord hoopt te vinden op vragen over vertelwijzen, focalisatie, verhaalstructuur en zo-

voort, komt van een koude kermis thuis. De receptie komt wel uitgebreid aan bod in de vorm van tal van citaten, maar één en ander blijft nogal opsommend. Krachtlijnen in de kritiek worden zelden aangestreept, de auteur merkt enkel op of de criticus al dan niet te spreken was over het behandelde werk en laat het citaat voor de rest voor zich spreken. Voor zover ik het uit de geciteerde recensies kan opmaken, zouden er met name mooie overzichtsstukken kunnen worden geschreven over de verhouding tussen natie en regio ('voor den vaderlandlievend Nederlander, – wij zeggen niet eens voor den bewoner van Drenthe, – hoogst lezenswaardig' (47)) of tussen regio's onderling ('indien alles in deze kleine Provincie zoo goed wordt uitgevoerd, als deze Almanak, dan waarlijk behoeft zij voor de overige Provinciën niet onder te doen' (182)), over de tegenstelling tussen gevoel en rationaliteit met de bijhorende beeldenreeksen ('niet gecomponeerd maar gevoeld' (314)), over het gebruik van schildermetaforen of organische metaforen ('eene geheele overplanting op Nederlandschen, bepaald Drentschen bodem' (90)), over de visie op de auteur (een vreemdeling of een vertrouwde, of iemand die in evolutie is, zoals Anne de Vries die met *Bartje zoekt het geluk* zou hebben bewezen 'dat hij Drenthe inderdaad veel en veel nader is gekomen' (338)) en de mechanismen van toe-eigening die daarbij spelen, over de buiten- en binnenlandse literaire tradities en voorbeelden waaraan men denkt. Tegenover dit alles staat wel dat het boek zijn pretentie ruim waarmaakt 'een bruikbaar handboek' te zijn, 'Een literatuuroverzicht dus, geschreven over personen die al schrijvende zichzelf en hun werk gewijd hebben aan "Drenthe's dierbren grond"' (14). De aangestipte tekorten voel ik dan ook veeleer aan als uitnodigingen voor verder onderzoek dan als echt storende gebreken.

Bedenkingen heb ik wel op twee vlakken. Vooreerst vind ik het wat jammer dat inter- en epilogen zo beknopt blijven. Zeker bij een uitvoerig besluit, waarin bijvoorbeeld een aantal van de blootgelegde onderzoeksmogelijkheden werden samengebracht, had het boek baat gevonden. Daarnaast wil ik enige kanttekeningen maken bij de corpusselectie. Het is me niet duidelijk waarom het werk van de Drent Hendericus Scheepstra buiten beschouwing wordt gelaten. Het argument dat het platteland dat hij beschreef weliswaar 'ook voor Drenten zeer herkenbaar' was, 'maar exclusief Drents was het niet' (15), overtuigt mij niet. Dat zou bijvoorbeeld impliceren dat een aantal van Stijn Streuvels' boerenromans (*Langs de wegen* bijvoorbeeld) niet zouden mogen figureren in een

geschiedenis van de (West-)Vlaamse literatuur, ook al past het weglaten van concrete toponiemen in de toenmalige kunstopvatting van Streuvels die op een zo groot mogelijke ontgrenzing van tijd en ruimte mikte. Ook met de argumentatie om de 'stichtelijke werken met soms literaire titels' van schrijver-dominees weg te laten, kan ik niet helemaal instemmen: 'Literaire publicisten kunnen wij hen moeilijk noemen, zodat zij in deze studie niet besproken zullen worden' (24-25). Dit onderscheid is alleen plausibel voor wie gelooft in een absolute, transcendente tweedeling tussen literaire (esthetische) en ethische werken – tussen het schone en het goede. De loskoppeling van beide functies lijkt mij echter lang niet evident, en zeker niet in tijden waarin zogenaamde volksopvoedende poëtica's hoogtij viëren. Eén van de drie criteria om het corpus af te bakenen ten slotte luidt: 'Tot de Drentse literatuur worden ook gerekend de werken die duidelijk de geest van deze regio ademen' (15). Niet *dat* een boek de geest van een regio uitademt, maar *hoe* het dat precies doet, is wat mij interesseert. Een dergelijke vage verwoording komt trouwens wel vaker voor wanneer mensen zich – in lexica, literatuurgeschiedenissen of elders – aan een omschrijving wagen van wat streekliteratuur nu precies is. En ook de diep van het bestaan van canons en essentialistische waarden doordrongen opvatting van Nijkeuter over het genre als een literatuur die doorgaans 'geen al te diepgravend karakter heeft', die slechts 'oncompliceerd werk' en 'geen juweeltjes van literaire kunst' oplevert en beoefend wordt door "naïeve" kunstenaars' en 'Schrijvers van het tweede plan' (13), is klassiek.

Doch, zoals gezegd, deze studie blijft alleszins de moeite waard. Zij vervult bijvoorbeeld, vooral op het vlak van poëzie, een duidelijke archief-functie doordat het moeilijk of niet vindbare gedichten *in extenso* of zelfs geheel citeert. Ook biedt zij een aantal boeiende correcties op gevestigde opvattingen. Een daarvan stelt zelfs de nationale literatuurgeschiedenis, zoals de gezaghebbende Knuvelder die schetst, bij: het genre van de dorpsnovelle begint in Noord-Nederland niet bij J.J. Cremer, maar wel in Drente (80 en volgende). Men zou willen dat er zich in elke provincie iemand bereid toonde om zijn pen aan zijn eigen dierbare grond te wijden.

Tom Sintobin